

DE CE AU PIERDUT PUTERILE AXEI CEL DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL? O PERSPECTIVĂ POLITICO-MILITARĂ ȘI SOCIO-ECONOMICĂ

General de flotilă aeriană Gabriel RĂDUCANU

Comandantul (rectorul) Academiei Forțelor Aeriene „Henri Coandă”, Brașov

Comandor Gabriel GIUVARĂ

Comandantul Centrului de Operații Aeriene, București

Având în vedere amploarea forțelor participante, cheltuielile implicate și pierderile umane și materiale, cel de-al Doilea Război Mondial a reprezentat, de departe, cea mai mare și mai distrugătoare conflagrație pe o perioadă neîntreruptă din istoria umanității. A fost pentru prima oară când un număr considerabil de noi descoperiri tehnologice, inclusiv bomba atomică, au fost folosite la scară largă împotriva atât a militarilor, cât și a civililor, cauzând moartea, direct sau indirect, a peste 50 de milioane de oameni, aproximativ 3% din populația globului la acel moment¹. Războiul a izbucnit la 1 septembrie 1939, cu invadarea Poloniei de către Germania Nazistă, și s-a terminat șase ani mai târziu, cu înfrângerea completă a puterilor Axei – Germania, Japonia și Italia – de către Forțele Aliate – Statele Unite ale Americii, Marea Britanie și Uniunea Sovietică. „Râuri” de cerneală au curs pe acest subiect; cauzele și factorii care au permis victoria Aliților în cel de-al Doilea Război Mondial au fost analizați într-o amplă bibliografie, însă nu același lucru poate fi spus despre cauzele care au dus la înfrângerea puterilor Axei. „Vae Victis!”, după cum ar fi spus românii, adică „Vai de cei învinși!”.

Cuvinte-cheie: al Doilea Război Mondial, puterile Axei, Forțele Aliate, perspectiva politico-militară, perspectiva socio-economică.

Traducere din limba engleză realizată de **Iulia SINGER**.

¹ Martin Gilbert, *Second World War: A Complete History*, Holt McDougal, 2004, p. 1.

INTRODUCERE

În încercarea de a răspunde la întrebarea: *De ce au pierdut puterile Axei cea de-a doua conflagrație mondială?*, articolul de față își propune să identifice câteva cauze posibile care au dus la înfrângerea Germaniei, Japoniei, Italiei și a aliaților acestora. Atenția se va îndrepta asupra Germaniei, fără însă a limita cercetarea la această singură țară. La o examinare sumară, se pare că puterile Axei au pierdut cel de-al Doilea Război Mondial din cauza greșelilor politico-militare și socio-economice² comise. Erorile strategice impardonabile generate în special de aroganța și încăpățânarea liderilor Axei, slaba coordonare a eforturilor militare, efectele măsurilor antisociale extreme adoptate și lipsa unui sprijin economic adecvat pentru mașina de război, toate acestea au dus la înfrângerea puterilor Axei. Totuși, aceste aspecte trebuie analizate detaliat în combinație cu conceptele, teoriile și instrumentele analitice furnizate de experți din trecut și moderni, care au investigat „domeniul” războiului.

Însă, înainte de a demara o analiză care să identifice motivele care au făcut ca puterile Axei să piardă războiul, este absolut necesar să vedem din ce cauze a izbucnit a doua conflagrație mondială. La sfârșitul Primului Război Mondial, nimeni nu mai credea că un conflict atât de nimicitor va mai izbucni vreodată. Un vânt foarte pacifist, alimentat de principiile wilsoniene³, adia în lumea diplomatică: se credea că este suficient ca o organizație de anvergură mondială, precum Liga Națiunilor⁴, să impună un set bine definit de norme internaționale

Erorile strategice, slaba coordonare a eforturilor militare, efectele măsurilor antisociale extreme adoptate și lipsa unui sprijin economic adecvat pentru mașina de război, toate acestea au dus la înfrângerea puterilor Axei.

² Am hotărât să folosim în cercetarea noastră asocierile „politico-militară” și „socio-economică” mai degrabă decât să facem o analiză distinctă politică, militară, socială și economică, date fiind interdependența și relația inerentă care se consideră că există între termenii conectați și efectele obișnuite ale acțiunilor care îi implică.

³ Woodrow Wilson, președintele SUA în timpul Primului Război Mondial. În ianuarie 1918, și-a expus propria viziune despre cum să arate lumea după conflagrația mondială, într-o declarație în 14 puncte, esența ideilor sale făcând referire la dreptul la liberă determinare al popoarelor lumii și răspândirea democrației și a capitalismului.

⁴ Liga sau Societatea Națiunilor a fost înființată la 10 ianuarie 1920, în urma Conferinței de Pace de la Paris, care a pus punct Primului Război Mondial.

Animus dominandi, dorința de a domina, dictează mersul lucrurilor în societatea umană, conform concepției lui Morgenthau, așadar guvernează și relațiile internaționale, parte inerentă a unei lumi imperfecte.

menite să prezeve pacea, iar orice acțiune irațională și agresivă a unui stat va fi, astfel, stopată. Nimic mai fals. Hans J. Morgenthau, când enunța primul principiu al realismului politic, în faimoasa sa lucrare „Politica între națiuni” (1948), și anume că „politica și societatea, în general, sunt guvernate de legi obiective, cu rădăcini în natura umană”⁵, avea în vedere, bineînțeles, latura conflictuală a individului uman, permanenta luptă interioară între impulsurile morale ale acestuia și cele de stăpânire, de cucerire, și considera drept iluzorie orice tentativă de a impune ca norme internaționale reguli de moralitate internă ale individului. Adept al Realpolitik⁶, Morgenthau ne-a arătat că războiul trebuie citit în această cheie, a conștientizării faptului că există o luptă permanentă între putere și pace, iar cei care nu o înțeleg riscă să repete greșelile tragice ale istoriei. *Animus dominandi*, dorința de a domina, dictează mersul lucrurilor în societatea umană, conform concepției lui Morgenthau, așadar guvernează și relațiile internaționale, parte inerentă a unei lumi imperfecte. Și, cum soluțiile propuse de liberalii internaționaliști, de certă sorginte wilsoniană – securitate colectivă, impunerea dreptului internațional –, sunt văzute ca utopice, realiștii propun ca singură schemă de succes, în ceea ce privește încercarea de a prezerva pacea, teoria balanței de putere. Esența acesteia este foarte simplă: când puterea unui actor aflat pe scena internațională crește inadmisibil de mult, ajungând astfel să amenințe integritatea celorlați participanți „de calibru” la jocul mondial, un sistem de reglaj automat, concretizat în alianțe, coaliții sau orice alt tip de asociere cu scopul de a limita influența agresorului se pune în mișcare, pentru a înlătura orice posibilitate de hegemonie pe plan mondial. Având în vedere că exact în acest mod s-au derulat evenimentele în cel de-al Doilea Război Mondial, teoria lui Morgenthau pare a fi verificată.

Un alt mare teoretician al relațiilor internaționale, Kenneth Waltz, părintele neo-realismului și adept al teoriei conform căreia presiunea exercitată de structurile aparținătoare sistemului sunt cele care provoacă haosul și violența, acceptă și el teoria balanței de putere.

⁵ Hans J. Morgenthau, *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Editura Polirom, 2006, p. 44.

⁶ *Realpolitik*, curent politic, conform căruia nu morala, etica și alte considerente ideologice dictează în politica internațională și în diplomație, ci faptele și circumstanțele date, precum și factorii pragmatici. Reprezentanți de seamă: Carl von Clausewitz, Otto von Bismark, Henry Kissinger.

„Așa cum natura detestă vidul, așa și politica internațională detestă puterea lipsită de echilibru”, spunea Waltz. De altfel, există nenumărate exemple în istorie când, pentru a face față unei amenințări iminente, națiuni care aparent nu aveau decât interese contradictorii au convenit în a se împotrivi, împreună, agresorului comun. Acesta a fost și cazul extraordinarei mobilizării de forțe împotriva Germaniei, precum și a aliaților acesteia. Printr-o atitudine extrem de agresivă, întinsă pe toată durata celor 12 ani de existență ai celui de-al Treilea Reich, acesta a sfârșit în a determina coagularea unei coaliții de forțe potrivnice care, în alte condiții, ar fi fost imposibil de realizat. Iar momentul în care Marea Britanie, Statele Unite ale Americii și URSS au decis să-și unească forțele a însemnat începutul sfârșitului pentru puterile Axei.

Perspectiva politico-militară

În urma Tratatului de la Versailles, care a reglat sfârșitul Primului Război Mondial, Germania a pierdut o zecime din populație și 13% din teritoriu, coloniile i-au fost confiscate și redistribuite de nou înființata Ligă a Națiunilor, iar proiectul de unificare cu Austria a fost interzis⁸. Perioada de haos și violență internă extremă care a urmat a lăsat răni adânci, iar pe acest fond general, dominat de o criză economică devastatoare, de teamă, ură și spirit revanșard, nu este de mirare că naționalismul radical a înflorit cu repeziciune. La 30 ianuarie 1933, Adolf Hitler devenea cancelarul Germaniei și, în mai puțin de două luni, instaura o dictatură nemiloasă, impunând Reichstag-ului o lege de împuternicire⁹, prin care acapara atât puterea executivă, cât și pe cea legislativă, iar Partidul Național Socialist devenea singurul for conducător al Germaniei.

Ascensiunea lui Hitler la putere seamănă, într-o câțva, cu cea a lui Mussolini, petrecută cu 10 ani mai devreme. La început, admirația lui Hitler pentru dictatorul italian era sinceră, lucru care nu se poate spune că funcționa și din sens invers: Benito Mussolini nu împărtășea deloc ideile lui Hitler privind supremația rasei ariene, și nici politica

Printr-o atitudine extrem de agresivă, întinsă pe toată durata celor 12 ani de existență ai celui de-al Treilea Reich, acesta a sfârșit în a determina coagularea unei coaliții de forțe potrivnice care, în alte condiții, ar fi fost imposibil de realizat.

⁷ Kenneth Waltz, *The Balance of Power and NATO Expansion*, working paper 5.66, Berkeley University, 1998, p. 2, disponibil la www.u.arizona.edu/~volgy/europe4.

⁸ Richard J. Evans, *Al Treilea Reich*, vol. I, Editura Rao, 2010, pp. 103-104.

⁹ În limba germană, în versiunea prescurtată, legea se numea *Ermächtigungsgesetz*, titlatura formală fiind *Gesetz zur Behebung der Not von Volk und Reich*, ceea ce s-ar traduce prin „Legea de înlăturare a suferințelor poporului și statului”.

Din perspectiva politico-militară, Axei i-au lipsit obiectivele generale comune („finalitățile”), strategiile viabile și accesibile („mijloacele”) și coordonarea eficientă a eforturilor militare („căi”). Pactul tripartit, semnat în Berlin, la 27 septembrie 1940, de către Adolf Hitler, pentru Germania, Saburō Kurușu, pentru Japonia, și Galeazzo Ciano, pentru Italia, a consemnat doar pe hârtie înființarea Axei Berlin-Roma-Tokio.

antisemită dusă la extrem¹⁰. Relația avea să se strângă abia după o serie de vizite reciproce, iar odată cu semnarea tratatului de colaborare, denumit Axa Roma-Berlin (25 octombrie 1936)¹¹, și aderarea Italiei la Pactul Antikomintern¹², la 6 noiembrie 1937, alianța începea să se cristalizeze. În 1940, se naștea, la Berlin, *Axa Berlin-Roma-Tokio*, cu un „*termen de valabilitate*” de 10 ani.

Foto 1: Semnarea Pactului tripartit¹³

Din perspectiva politico-militară, Axei i-au lipsit obiectivele generale comune („finalitățile”), strategiile viabile și accesibile („mijloacele”) și coordonarea eficientă a eforturilor militare („căi”). Pactul tripartit¹⁴ semnat în Berlin, la 27 septembrie 1940, de către Adolf Hitler, pentru Germania, Saburō Kurușu, pentru Japonia, și Galeazzo Ciano, pentru Italia, a consemnat doar pe hârtie înființarea Axei Berlin-Roma-Tokio. În realitate, alianța încheiată între cele trei state era separată nu doar de distanțe geografice, ci și de diferențe ideologice și culturale, de obiective generale divergente și de căi diferite de a le atinge. Obținerea

¹⁰ Pavel Moraru, *Relațiile internaționale în anii 1914-1947*, Editura Militară, București, 2016, p. 120.

¹¹ Documentul a fost elaborat la inițiativa ministrului italian de externe, Galeazzo Ciano, și a fost formalizat în 1939, prin *Pactul de Oțel (Stahlpakt)*.

¹² Semnat inițial între Germania și Japonia, la 25 noiembrie 1936.

¹³ Sursă: <https://en.wikipedia.org/w/index.php?curid=22411034>.

¹⁴ Pactul tripartit, cunoscut și sub denumirile Pactul celor trei puteri, Pactul Axei, Pactul celor trei căi sau Tratatul tripartit, a fost semnat la Berlin, în Germania, la 27 septembrie 1940, care instituia Puterile Axei din cel de-al Doilea Război Mondial. Pactul a fost semnat de reprezentanți ai Germaniei Naziste (Adolf Hitler), Italiei Fasciste (ministrul de externe Galeazzo Ciano) și Japoniei Imperiale (ambasadorul Japoniei în Germania Saburō Kurușu). Pactului tripartit i s-a alăturat, ulterior, Ungaria (20 noiembrie 1940), România (23 noiembrie 1940), Slovacia (24 noiembrie 1940), Bulgaria (1 martie 1941, înainte de sosirea trupelor germane), Iugoslavia (25 martie 1941) și Croația (15 iunie 1941).

spațiului vital pentru rasa ariană germană („Lebensraum”) nu s-a potrivit niciodată cu dorința italienilor de a reinstaura măreția demult prăbușitului Imperiu Roman sau cu graba japonezilor de a obține resurse.

Analizat din perspectiva alianțelor și coalițiilor de război, așa cum sunt definite de specialiștii militari moderni¹⁵, Pactul tripartit poate fi considerat mai degrabă o înțelegere pentru asistență politică, militară și economică decât o alianță sau o coaliție a trei puteri, deoarece fiecare dintre acestea a acționat aproape independent pentru atingerea obiectivelor lor specifice. Chiar și sintagma „*noua ordine*”, promovată de Pactul tripartit, nu reflecta ideea de comunitate, cele trei puteri delimitându-și clar ariile de influență și de acțiune – Europa, pentru Germania și Italia, și Asia Orientală Extinsă, pentru Japonia¹⁶. Mai mult decât atât, nu au existat consultări în cadrul Axei înainte de declanșarea ostilităților, și nici un real sprijin reciproc pe timpul desfășurării acestora. Hitler a arătat un absolut „dezinteres în a permite Japoniei să ia parte la operațiunea Barbarossa, în timp ce liderii japonezi nici măcar nu l-au informat despre atacul iminent asupra Pearl Harbour, la fel cum nici Mussolini nu l-a avertizat pe Hitler în legătură cu atacarea Greciei, și nici Hitler pe Mussolini despre invadarea Iugoslaviei”¹⁷. Puterile Axei nu erau dezbinat doar politic, ci și militar, întrucât erorile strategice comise de liderii lor aveau un impact atât politic, cât și militar și, în cele din urmă, au grăbit sfârșitul războiului, în defavoarea lor.

Niciuna dintre cele trei puteri ale Axei nu avea o „*mare strategie*” a ducerii războiului, o idee coerentă referitoare la „*distribuirea și aplicarea mijloacelor militare în vederea atingerii obiectivelor politicii lor*”, așa cum a fost definită de Liddell Hart, pe care să o ridice la nivel de „*artă*”¹⁸. Victoriile timpurii din război ale celor trei state nu au reflectat o viziune coerentă, continuă și uniformă a războiului, ci au fost realizări individuale. Germania a început războiul într-un mod glorios

Niciuna dintre cele trei puteri ale Axei nu avea o „mare strategie” a ducerii războiului, o idee coerentă referitoare la „distribuirea și aplicarea mijloacelor militare în vederea atingerii obiectivelor politicii lor”, așa cum a fost definită de Liddell Hart, pe care să o ridice la nivel de „artă”.

¹⁵ Patricia A. Weitsman, *Dangerous Alliances: Proponents of Peace, Weapons of War*, Stanford University Press, 2003, p. 35.

¹⁶ Pactul Tripartit stipula că: *Japonia recunoaște și respectă autoritatea Germaniei și Italiei în stabilirea unei noi ordini în Europa (articolul 1) și Germania și Italia recunosc și respectă autoritatea Japoniei în stabilirea unei noi ordini în Asia Orientală Extinsă (articolul 2).*

¹⁷ Andrew Roberts, *The Storm of War: a New History of the Second World War*, Harper Perennial; Reprint edition, 2012, p. 588.

¹⁸ Michael Howard, *The Forgotten Dimensions of Strategy*, în *Foreign Affairs*, vol. 57, nr. 5, 1979, p. 975.

Liderii militari germani au recunoscut faptul că esența succesului consta în viteză, însă ideea unui război rapid (blitzkrieg), care se potrivea perfect în spații finite și aglomerate pe frontul de vest, s-a dovedit a fi ineficientă, de această dată, în stepele nemărginite ale Rusiei. Combinația dintre rezistența încăpățânată a sovieticilor pe un front extins și vremea extrem de rea a dus la eșecul Operațiunii Barbarossa.

și plină de promisiuni (pentru tabăra Axei), dar l-a pierdut din cauza deciziilor lui Hitler și a gafelor sale impardonabile. Stalin l-a considerat, la un moment dat, pe Fuhrer ca fiind „*un bărbat foarte abil*”, dar Hitler nu era un geniu din punct de vedere militar. Era un „*diletant, interesat de detalii mărunte, și dorea să dețină totul, încăpățânat, sever, să controleze totul, până la cel mai mic amănunt*”¹⁹. Lua deciziile impulsiv, uneori plin de furie sau nechibzuit, uneori cu aroganța dată de succesele rapide obținute în campaniile timpurii de război, care au rezultat în pierderea a milioane de vieți de ambele părți. Este cel mai probabil ca furia să-l fi împins pe Hitler să ordone Luftwaffe să atace orașele britanice, ca răspuns la bombardarea Berlinului, însă prima sa greșală „*l-a costat*” șansa ca germanii să pună piciorul pe pământ englez. Ce a început ca un „*experiment extins de succes pentru testarea teoriei ‘bombardamentului strategic’, adoptată după Primul Război Mondial de [...] Giulio Douhet*”²⁰, s-a terminat lamentabil, prin pierderea Bătăliei Angliei. Deși pierderea Bătăliei Angliei a fost cauzată de o decizie necalculată, în cazul deciziei Germaniei de a invada Rusia, cu siguranță, a fost vorba de aroganță, iar în cazul declarării războiului împotriva Statelor Unite a fost vorba de nechibzuire – două erori care ar putea fi considerate a fi cruciale pentru înfrângerea naziștilor. Chiar și după ce a eșuat în înfrângerea Marii Britanii în Vest, Hitler s-a lansat, în 1941, într-o „*aventură*” nouă și periculoasă împotriva Uniunii Sovietice. Luând în considerare faptul că, doar cu două decenii în urmă, Germania avusese de suportat consecințele devastante ale ducerii unui război pe două fronturi, este inexplicabil de ce a ales Hitler să riște aceeași abordare. Liderii militari germani au recunoscut faptul că esența succesului consta în viteză, însă ideea unui război rapid (*blitzkrieg*), care se potrivea perfect în spații finite și aglomerate pe frontul de vest, s-a dovedit a fi ineficientă, de această dată, în stepele nemărginite ale Rusiei. Combinația dintre rezistența încăpățânată a sovieticilor pe un front extins și vremea extrem de rea a dus la eșecul Operațiunii Barbarossa. Acesta nu a fost începutul sfârșitului, dar sigur a fost sfârșitul începutului pentru Germania, înfrângerea sa pe frontul răsăritean punând capăt credinței că naziștii sunt conduși de un lider

¹⁹ Andrew Roberts, *op. cit.*, p. 583.

²⁰ Alexander Bevin, *How Hitler Could Have Won World War II: The Fatal Errors That Led to Nazi Defeat*, Broadway Books, prima ediție 2007, p. 744.

providențial și invincibil. După nici șase luni, Germania a comis o altă greșală capitală, declarând război Statelor Unite. Era puțin probabil să se considere că președintele Roosevelt ar fi putut obține sprijinul Congresului pentru începerea unui război împotriva Germaniei, având în vedere că el ceruse o declarație de război împotriva Japoniei. Acest lucru ar fi redus considerabil implicarea americană pe teatrul de operații european. Deși Germania era, la acel moment, blocată în războiul împotriva britanicilor și sovieticilor, Hitler nu a ezitat să deschidă un conflict cu un stat care era realmente de neatins, în special după retragerea submarinelor *U-boat* din Oceanul Atlantic. Fie nu a luat în calcul realul potențial militar al americanilor, fie a crezut că un război împotriva Japoniei ar slăbi puterea americanilor într-atât încât să nu reprezinte o amenințare pe frontul european. Realitatea s-a dovedit a fi crudă pentru germani, implicarea americanilor în Europa grăbind sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial.

În primii doi ani de război, armatele Axei au reușit să-și îndeplinească majoritatea obiectivelor propuse, mai ales datorită ingeniozității utilizării surprinderii strategice și a concentrării de forțe, a agresivității de care au dat dovadă la nivel tactic, îmbinând puterea distructivă a tuturor categoriilor de forțe într-un mod nemaivăzut până atunci. Vara anului 1942 avea să consemneze însă un impas major în toate teatrele de operații, mai cu seamă în Rusia. Se poate spune, în asentimentul majorității cercetătorilor care au studiat modul în care s-a derulat cea de-a doua conflagrație mondială, că, din cauza strategiei greșite implementate în acea perioadă la insistențele lui Adolf Hitler, Germania a pierdut războiul începând cu noiembrie 1942²¹, odată cu reușita fulminantă a operației *Uranus* a Armatei Roșii, care a dezintegrat forțele Axei masate în zona Stalingrad. În legătură cu subiectul implicării lui Hitler în planificarea strategică a armatei germane, istoricul francez Benoit Bihan ne oferă o explicație fără echivoc: „O discuție asupra strategiei germane din timpul celui de-al Doilea Război Mondial nu ne face să afirmăm că Hitler a împiedicat succesul unei strategii bune, ci ne face să ne punem întrebări cu privire la resorturile care i-au permis Fuhrer-ului să atragă Germania într-un proiect a cărui evoluție nu putea să fie diferită de ceea ce a fost”²².

*Vara
anului 1942 avea
să consemneze
un impas major
în toate teatrele
de operații,
mai cu seamă
în Rusia. Se
poate spune, în
asentimentul
majorității
cercetătorilor
care au studiat
modul în care
s-a derulat
cea de-a doua
conflagrație
mondială,
că, din cauza
strategiei greșite
implementate în
aceia perioadă
la insistențele
lui Adolf Hitler,
Germania a
pierdut războiul
începând cu
noiembrie 1942.*

²¹ Benoit Bihan, *Germania a pierdut războiul din cauza lui Hitler*, p. 286, în Jean Lopez, Olivier Wieviorka, *Miturile celui de-al Doilea Război Mondial*, Editura Rao, București, 2017.

²² *Ibidem*, p. 287.

Chiar și înainte de război, în 1938, puterile Axei aveau, cumulat, cu tot cu colonii, un PIB mai mic decât cel al Franței, Marii Britanii, al coloniilor acestora, Poloniei și Cehoslovaciei: 750 de miliarde de dolari față de 1.024.

Dincolo de erorile strategice ale liderilor lor, puterilor Axei le-au lipsit cooperarea și coordonarea eforturilor lor militare. În articolul *Alianțe în vreme de război versus războiul de coaliție*, Patricia A. Wiesman a afirmat: „*coalițiile și alianțele din vreme de război sunt, ambele, subseturi ale operațiilor multinaționale*” și „*orice operație multinațională necesită coordonare în privința comenzii și controlului și cooperare reciprocă în privința ideilor și acțiunilor*”. Spre norocul incredibil al Aliaților, acesta nu a fost cazul în situația puterilor Axei. Încăpățănarea și infatuarea liderilor Axei i-au determinat să adopte o politică a „*individualismului*” pentru operațiile lor, probabil în ideea de a nu împărți cu ceilalți laurii deja impecabilelor victorii preconizate. O „*mai bună coordonare militară între Berlin, Roma și Tokio ar fi asigurat atacarea de către japonezi nu a americanilor, dar mai degrabă a rușilor, de îndată ce Germania ar fi fost pregătită*”²³. Însă, așa cum vom vedea în continuare, gafele socio-economice ale puterilor Axei le-au „*completat*” pe cele politico-militare.

Perspectiva socio-economică

Fiecăreia dintre puterile Axei i-a lipsit o economie suficient de puternică, în stare să sprijine efortul de război presupus. Chiar și înainte de război, în 1938, puterile Axei aveau, cumulat, cu tot cu colonii, un PIB mai mic decât cel al Franței, Marii Britanii, al coloniilor acestora, Poloniei și Cehoslovaciei: 750 de miliarde de dolari față de 1.024²⁴, fără a lua în considerare China, aflată în război deja cu Japonia, și care avea, ea singură, un PIB mai mare decât al Imperiului Nipon. Într-adevăr, produsul intern brut nu constituie neapărat un indicator al puterii militare, mai ales în cazul de față, în care puterile Axei își orientaseră economiile spre producția de război cu ani înainte, însă oferă indicii clare asupra capacității de a susține efortul de război pe termen lung. După intrarea în război a URSS și SUA (de partea Axei se alăturaseră Finlanda, Ungaria și România), balanța s-a înclinat și mai mult înspre Aliați, deși, la nivelul anului 1942, datorită imenselor câștiguri teritoriale realizate de armatele germană și japoneză, diferența nu era

²³ Michael Howard, *op. cit.*, p. 976.

²⁴ Mark Harrison, *The Economics of World War II: An Overview*, p. 21, disponibil la <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.590.924&rep=rep1&type=pdf>

uriază: Puterile Axei aveau un PIB cumulat (inclusiv cel al teritoriilor ocupate) de 1.552 de miliarde de dolari, iar Aliații 2.069 de miliarde de dolari²⁵.

În ceea ce privește producția de război, și aici datele sunt semnificative. Dacă luăm în considerare producția de tancuri și tunuri autopropulsate, diferența este uriașă, de 4:1 în favoarea Aliaților (între 1939 și 1945, aceștia au produs peste 230.000 de unități, în vreme ce puterile Axei doar 55.000). La avioanele de luptă, situația este asemănătoare: Aliații au produs peste 400.000 de aparate de zbor, în vreme ce industria aeronautică a Axei doar 160.000 (doar producția SUA, de peste 190.000 de unități, a depășit cu aproape 30% întreaga producție a Axei)²⁶.

Dar, poate niciun alt indicator nu ar putea fi mai relevant pentru cineva care ar fi încercat să pronosticeze soarta războiului, chiar de la începutul acestuia, precum cel al petrolului: în timp ce Aliații aveau acces la 80% din capacitățile mondiale, Germania se baza doar pe resursele României și pe capacitatea, limitată, de a produce benzină sintetică. Așa cum remarca și istoricul Jacques de Launay, din august 1944, când armata română a preluat controlul rafinăriilor din zona Ploieștiului, Germania nu va mai fi în măsură să-și acopere nevoile decât în proporție de 10-20%²⁷.

Cu alte cuvinte, nu era nicio corelație reală între nivelul de ambiție și posibilitățile disponibile ale Axei. În cazul Japoniei, era vorba, cel mai probabil, de lipsa de resurse, iar în cazul Italiei, de economia nedezvoltată. În schimb, Germania avea atât capacitatea economică, precum și resurse importante, dar nu a reușit să le folosească în mod inteligent întotdeauna. Mai mult, dacă Germania nu ar fi amânat *ad infinitum* implementarea tehnologiilor avansate, ar fi fost capabilă să răspundă atacurilor forțelor aliate. Nu în ultimul rând, dacă Germania ar fi folosit resursele umane și materiale disponibile la potențialul lor maxim, mai degrabă decât să le distrugă sau să le folosească pentru alte scopuri decât războiul, fluxul de război ar fi fost, probabil, diferit. Hitler nu a arătat că ar fi în deplinătatea facultăților

Poate niciun alt indicator nu ar putea fi mai relevant pentru cineva care ar fi încercat să pronosticeze soarta războiului, chiar de la începutul acestuia, precum cel al petrolului: în timp ce Aliații aveau acces la 80% din capacitățile mondiale, Germania se baza doar pe resursele României și pe capacitatea, limitată, de a produce benzină sintetică.

²⁵ *Ibidem*, p. 23.

²⁶ *Ibidem*, p. 26.

²⁷ Jacques de Launay, *Mari decizii ale celui de-al Doilea Război Mondial*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 113.

Nicio armată din lume nu ar fi putut duce la bun sfârșit planurile diabolice ale unui conducător inuman care, din momentul în care a pierdut contactul cu realitatea, s-a refugiat într-o reclusiune ideologică ce s-a dovedit atât de distructivă pentru întreaga planetă.

sale mintale atunci când a ales „*Soluția Finală*”. Teoria lui Clausewitz recomandă „*folosirea angajamentelor în scopul războiului*”²⁸. Hitler nu a făcut asta. „*Soluția Finală*” i-a atras cel mai mult atenția și a consumat mare parte a resurselor disponibile. Dincolo de atrocitățile comise, prin exterminarea a milioane de evrei și de rromi și uciderea altor milioane de civili și prizonieri de război, Hitler a „*lăsat Germania fără contribuțiile de muncă și mentale ale unor muncitori potențial valoroși și a preluat cantități imense de transport, resurse, personal și energie necesare cu disperare pentru efortul de război*”²⁹. Mai mult decât atât, măsurile economice severe și raționalizările impuse de naziști în teritoriile ocupate, inclusiv aliaților lor, au adus cu sine reacții ostile din partea populațiilor din aceste state, care s-au întors, mai apoi, împotriva Germaniei.

Concluzii

Nu va exista niciodată spațiu suficient pentru a permite o semnificație extinsă a cauzelor care au dus la înfrângerea puterilor Axei în cel de-al Doilea Război Mondial. Sunt mulți cei care cred că puterile Axei au fost învinse de tenacitatea Statelor Unite și a Marii Britanii. Alții ar putea atribui acest merit crucial Uniunii Sovietice. Oricare dintre aceste idei ar putea fi considerată viabilă, cu un sprijin adecvat.

În opinia noastră, Axa a pierdut războiul din cauza indeciziilor și gafelor liderilor săi, a slabei coordonări a eforturilor militare, a efectelor produse de măsurile antisociale extreme adoptate și a imposibilității asigurării unui sprijin economic adecvat mașinării de război. În această privință, Germania ne-a furnizat cele mai bune exemple. Totuși, surprinzător sau nu, în ciuda deciziilor greșite ale Fuhrerului, germanii au rezistat timp de șase ani împotriva unei coaliții a celor mai puternice state din lume. Cel mai probabil, acesta a fost meritul trupelor germane, care au demonstrat o disciplină remarcabilă pe toată întinderea războiului. Considerăm că nicio armată din lume nu ar fi putut duce la bun sfârșit planurile diabolice ale unui conducător inuman care, din momentul în care a pierdut contactul cu realitatea, s-a refugiat într-o reclusiune ideologică ce s-a dovedit atât de distructivă pentru întreaga planetă.

²⁸ Carl von Clausewitz, *On War*, David Campbell Publishers Ltd., 1993, p. 177.

²⁹ Michael Howard, *op. cit.*, p. 974.

BIBLIOGRAFIE

1. Alexander Bevin, *How Hitler Could Have Won World War II: The Fatal Errors That Led to Nazi Defeat*, Broadway Books, 2007.
2. Carl von Clausewitz, *On War*, David Campbell Publishers Ltd., 1993.
3. Richard J. Evans, *Al Treilea Reich*, vol. I, Editura Rao, 2010.
4. Martin Gilbert, *Second World War: A Complete History*, Holt McDougal, 2004, p. 1.
5. Michael Howard, *The Forgotten Dimensions of Strategy*, în *Foreign Affairs*, vol. 57, nr. 5, 1979.
6. Jacques de Launay, *Mari decizii ale celui de-al Doilea Război Mondial*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988.
7. Jean Lopez, Olivier Wieviorka, *Miturile celui de-al Doilea Război Mondial*, Editura Rao, București, 2017.
8. Pavel Moraru, *Relațiile internaționale în anii 1914-1947*, Editura Militară, București, 2016.
9. Hans J. Morgenthau, *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Editura Polirom, 2006.
10. Andrew Roberts, *The Storm of War: a New History of the Second World War*, Harper Perennial; Reprint edition, 2012.
11. Kenneth Waltz, *The Balance of Power and NATO Expansion*, working paper 5.66, Berkeley University, 1998.
12. Patricia A. Weitsman, *Dangerous Alliances: Proponents of Peace, Weapons of War*, Stanford University Press, 2003.